

Na podlagi četrtega in petega odstavka 113. člena, tretjega odstavka 114. člena in 118. člena ter za izvajanje 115.b, 122. in 126. člena Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15 in 27/17) v povezavi z Zakonom o ratifikaciji Mednarodne pogodbe o rastlinskih genskih virih za prehrano in kmetijstvo (Uradni list RS, št. 100/05), Vlada Republike Slovenije izdaja

U R E D B O

o javni službi nalog rastlinske genske banke

1. člen (vsebina uredbe)

Ta uredba ureja izvajanje javne službe nalog rastlinske genske banke (v nadaljnjem besedilu: javna služba), zlasti pa določa naloge, način in območje izvajanja nalog javne službe, pogoje in obveznosti, ki jih mora izpolnjevati izvajalec javne službe, programe, način financiranja ter poročanje in nadzor nad izvajanjem javne službe.

2. člen (pomen izrazov)

Izrazi, uporabljeni v tej uredbi, imajo naslednji pomen:

1. biotska raznovrstnost je raznolikost živih organizmov iz vseh virov, ki vključuje med drugim kopenske, morske in druge vodne ekosisteme ter ekološke komplekse, katerih del so; to vključuje raznovrstnost znotraj samih vrst, med vrstami in raznovrstnost ekosistemov;
2. rastlinski genski viri so kakršenkoli genski material rastlinskega izvora, ki ima dejansko ali potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo;
3. avtohton genski material so rastlinski genski viri, ki izvirajo z območja Republike Slovenije, vključno z lokalnimi sortami, populacijami kmetijskih rastlin in samoniklimi vrstami;
4. lokalne populacije kmetijskih rastlin (angleško: landraces) so stare domače sorte, ki so bile razvite na slovenskih kmetijah in so se tam ohranile oziroma se hranijo v rastlinski genski banki;
5. lokalne sorte so vse sorte, ki izvirajo ali so bile udomačene na območju Republike Slovenije, so vpisane v sortno listo in se vzdržujejo v Republiki Sloveniji;
6. opuščene lokalne sorte so sorte, katerih pridelava je bila opuščena, niso več vpisane v sortno listo in se hranijo v rastlinski genski banki;
7. zbirka rastlinskih genskih virov je zbirka akcesij posamezne vrste ali skupine rastlin v rastlinski genski banki;
8. akcesija je enota genskega materiala, ki se hrani v zbirki rastlinskih genskih virov (shranjena vrečka ali kozarec semena, rastlina v kolekciji, rastlina *in vitro*, itd.);
9. *in situ* ohranjanje je ohranjanje rastlinskih genskih virov v njihovem naravnem okolju in, v primeru gojenih vrst rastlin, v pridelovalnem okolju, v katerem so razvile svoje posebne lastnosti;
10. *ex situ* ohranjanje je ohranjanje rastlinskih genskih virov zunaj njihovega naravnega habitata (v obliki semena, *in vitro*, *in vivo*, kolekcijskega nasada, krioprezervacije, itd.);
11. kurator je strokovna oseba izvajalca javne službe, ki je odgovorna za upravljanje posamezne zbirke rastlinskih genskih virov oziroma za določeno nalogo javne službe;
12. osnovni podatki o akcesiji so podatki o izvoru in pridobitvi nove akcesije rastlinskih genskih virov v skladu z mednarodnimi deskriptorji;
13. opisovanje in vrednotenje akcesije je osnovno opisovanje in vrednotenje morfoloških, fizioloških, biokemijskih in genetskih lastnosti akcesije oziroma nadaljnje vrednotenje s preizkušanjem njihove vrednosti za pridelavo in uporabo v različnih pedo-klimatskih razmerah (agronomske lastnosti, kakovost in vsebnost hranilnih snovi, odpornost proti boleznim in škodljivcem, itd.) v skladu z mednarodnimi deskriptorji;
14. genska erozija je izguba genske raznovrstnosti med populacijami ali sortami iste vrste in v njih skozi čas zaradi človekovega posega ali spremembe okolja.

3. člen (naloge javne službe)

- (1) Z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti v kmetijstvu se izvajajo naloge javne službe, ki so zlasti:
  - zbiranje, evidentiranje in ohranjanje avtohtonega genskega materiala;

- razmnoževanje in zagotavljanje trajnostne rabe rastlinskih genskih virov (v nadaljnjem besedilu: RGV);
  - opisovanje in vrednotenje akcesij po mednarodnih deskriptorjih;
  - administrativno-tehnične naloge v povezavi z evidentiranjem RGV;
  - strokovno-tehnična koordinacija, izobraževanje, usposabljanje in ozaveščanje javnosti;
  - sodelovanje z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV.
- (2) Naloge javne službe iz prejšnjega odstavka se podrobneje opredelijo v programu javne službe iz 9. člena te uredbe.
- (3) Za naloge javne službe štejejo vse naloge navedene v prvem odstavku tega člena, ne glede na to ali jih delno ali v celoti krije uporabnik, ali pa so za uporabnika brezplačne in jih krijejo proračun Republike Slovenije oziroma skladi Evropske unije.

4. člen (izvajalec javne službe)

- (1) Naloge javne službe iz prejšnjega člena izvajata naslednja javna zavoda (v nadaljnjem besedilu: izvajalec javne službe):
- Kmetijski inštitut Slovenije za zbirke RGV krmnih rastlin, krompirja, vrtnin, hmelja, jagodičja in vinske trte;
  - Biotehniška fakulteta za zbirke RGV žit, sadnih rastlin ter zdravilnih in aromatičnih rastlin.
- (2) Kmetijski inštitut Slovenije opravlja naloge javne službe v notranji organizacijski enoti Oddelek za poljedelstvo, vrtnarstvo, genetiko in žlahtnjenje.
- (3) Biotehniška fakulteta opravlja naloge javne službe v notranji organizacijski enoti Oddelek za agronomijo.
- (4) Strokovno-tehnično koordinacijo javne službe izvaja Kmetijski inštitut Slovenije.

5. člen (imenovanje izvajalca javne službe)

- (1) Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo) 60 dni pred potekom veljavnosti odločbe o imenovanju izvajalca javne službe pozove Kmetijski inštitut Slovenije in Biotehniško fakulteto k predložitvi vloge za imenovanje za izvajalca javne službe v skladu s 115.b členom Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15 in 27/17; v nadaljnjem besedilu: zakon o kmetijstvu).
- (2) Izvajalec javne službe iz prejšnjega člena mora poleg pogojev iz drugega odstavka 115.b člena zakona o kmetijstvu izpolnjevati tudi pogoje iz predpisa, ki ureja merila, postopke in metode za ohranjanje in trajnostno rabo rastlinskih genskih virov ter podrobnejše pogoje glede prostorov, opremljenosti in kadrov in iz te uredbe.
- (3) Če ministrstvo ugotovi, da so izpolnjeni predpisani pogoji, minister, pristojen za kmetijstvo (v nadaljnjem besedilu: minister), z odločbo imenuje Kmetijski inštitut Slovenije in Biotehniško fakulteto za izvajalca javne službe.

6. člen (pogoji za izvajalca javne službe)

- (1) Izvajalec javne službe mora poleg pogojev iz drugega odstavka 115.b člena zakona o kmetijstvu, predpisa, ki ureja merila, postopke in metode za ohranjanje in trajnostno rabo rastlinskih genskih virov ter podrobnejše pogoje glede prostorov, opremljenosti in kadrov, izpolnjevati tudi naslednje pogoje:
- imeti v ustanovitvenem aktu podlago za opravljanje nalog, ki se izvajajo kot javna služba po tej uredbi;

- zagotavljati opravljanje naloge javne službe po mednarodno priznanih postopkih, ki so skladni s standardi Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo na področju RGV in metodami Evropskega kooperativnega programa za RGV (European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources);
  - izvajalec javne službe se ne sme ukvarjati z dejavnostjo, ki bi bila v nasprotju z javnim interesom ali obveznostmi javne službe.
- (2) Če izvajalec javne službe za opravljanje posamezne naloge javne službe najame podizvajalca, uredita način sodelovanja ter varovanje osebnih podatkov s pogodbo, vendar je izvajalec javne službe v celoti odgovoren za zakonito in pravilno opravljanje javne službe.

7. člen
(obveznosti izvajalca javne službe)

- (1) Izvajalec javne službe naloge javne službe izvaja v posebni organizacijski enoti.
- (2) Izvajalec javne službe mora poleg obveznosti iz 114. člena zakona o kmetijstvu izpolnjevati tudi naslednje obveznosti:
- jasno izkazovati obseg dela zaposlenih pri opravljanju nalog javne službe;
  - voditi in redno posodabljeni seznam akcesij v zbirkah RGV in na svoji spletni strani objavljati najmanj osnovne podatke o akcesijah v zbirkah RGV;
  - zagotoviti izpopolnjevanje strokovnega znanja vseh delavcev, ki opravljajo naloge javne službe in jim omogočiti, da se udeležujejo usposabljanj, ki se nanašajo na naloge javne službe, ki jih organizirajo ministrstva in izvajalci drugih javnih služb ter raziskovalne, izobraževalne in druge institucije v Republiki Sloveniji in v Evropski uniji;
  - sodelovati z ministrstvom in drugimi izvajalci javnih služb, razvojno-strokovnih nalog ali raziskovalnega dela, če je to opredeljeno v letnem programu dela oziroma jim je z obveznim navodilom ministra naloženo, da skupno opravijo določeno nalogo;
  - ministrstvu poročati o izvajanju letnega programa dela in finančnega načrta ter drugih vprašanih, ki se nanašajo na delo te javne službe;
  - zagotavljati ločena stroškovna mesta za posamezne naloge javne službe in jasno računovodsko razmejitev nalog javne službe in ostalih nalog, ki jih morebiti izvaja izvajalec javne službe;
  - zagotavljati, da opravljanje drugih dejavnosti, za katere je izvajalec javne službe registriran, ne ovira opravljanja nalog javne službe;
  - hraniti dokumentacijo, ki se nanaša na izvajanje nalog javne službe, še najmanj tri leta od dneva zadnjega izplačila sredstev po pogodbi iz tretjega odstavka 11. člena te uredbe;
  - ministrstvu in drugim nadzornim organom omogočiti nadzor na kraju samem in dostop do dokumentacije iz prejšnje alineje.

8. člen
(območje in obdobje izvajanja javne službe)

- (1) Javna služba se opravlja na območju celotne Republike Slovenije v skladu s programom javne službe iz 9. člena te uredbe.
- (2) Izvajalca javne službe iz 4. člena te uredbe sta imenovana za obdobje sedmih let.

9. člen
(program javne službe)

- (1) Program javne službe je kot priloga 1 sestavni del te uredbe in za obdobje sedmih let podrobneje opredeljuje naloge iz 3. člena te uredbe.
- (2) Program javne službe povzema smernice za razvoj nacionalne politike ohranjanja in trajnostne rabe RGV oziroma biotske raznovrstnosti v kmetijstvu in prehrani in smernice za regionalno in mednarodno sodelovanje v skladu z določbami Mednarodne pogodbe o RGV in Konvencijo o biološki raznovrstnosti v povezavi s Svetovnim akcijskim načrtom za ohranjanje in trajnostno rabo RGV za prehrano in kmetijstvo, ki ga je leta 1996 sprejela in leta 2011 dopolnila Komisija za

genske vire za kmetijstvo in prehrano pri Organizaciji Združenih narodov za kmetijstvo in prehrano.

10. člen (strokovno-tehnična koordinacija)

Naloge strokovno-tehnične koordinacije, ki jih izvaja strokovni vodja javne službe, so:

- celovito in enovito strokovno vodenje in tehnična koordinacija javne službe;
- priprava letnega programa dela javne službe in spremljanje njegovih ciljev in kazalnikov ter analiziranje stanja na področju dela javne službe;
- sodelovanje z ministrstvom in drugimi ministrstvi pri pripravi nacionalne strategije ter nacionalne zakonodaje na področju dela javne službe;
- sodelovanje pri oblikovanju prioritet javne službe in drugih javnih služb v pristojnosti ministrstva, v povezavi s Programom razvoja podeželja in drugimi podporami ministrstva, Nacionalnim akcijskim programom za doseganje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev, ciljnim raziskovalnimi projekti ter drugimi projekti, ki jih sofinancira ministrstvo;
- sodelovanje z javno službo kmetijskega svetovanja in javno službo zdravstvenega varstva rastlin, znanstveno raziskovalnimi institucijami, univerzami, podjetji in pridelovalci, skupinami in organizacijami pridelovalcev oziroma njihovimi združenji ter drugo strokovno javnostjo in nevladnimi organizacijami in vključevanje njihovih potreb v programe dela javne službe;
- izvajanje oziroma koordinacija usposabljanj in prikazov poskusov iz nalog javne službe in rezultatov le-teh za kmetijske svetovalce, tehnologe podjetij in pridelovalce;
- pripravljane in izvajanje strokovnih posvetov na področju dela javne službe ter objavljane informacijskega materiala v medijih;
- sodelovanje v strokovnih delovnih skupinah na področju RGV;
- sodelovanje na drugih strokovnih srečanjih na mednarodni, nacionalni in lokalni ravni;
- spodbujanje vključevanja vsebin iz dejavnosti javne službe v primarno in sekundarno raven izobraževanja in sodelovanje z izobraževalnimi institucijami z namenom opravljanja prakse za dijake in študente.

11. člen (letni program dela in finančni načrt)

- (1) Na podlagi programa javne službe iz 9. člena te uredbe in v skladu s predpisi o izvrševanju proračuna minister sprejme letni program dela in finančni načrt (v nadaljnjem besedilu: letni program dela), s katerim določi podrobnejšo vsebino in obseg posameznih nalog javne službe.
- (2) Letni program dela, ki ga pripravi izvajalec javne službe na podlagi letnih izhodišč ministrstva, mora vsebovati:
  - natančno vsebino in obseg nalog;
  - metode dela, če niso predpisane;
  - letne cilje in indikatorje za doseganje letnih ciljev;
  - finančno ovrednotenje stroškov dela in materialnih stroškov;
  - povzetek predvidenih finančnih sredstev, ki bodo namenjena za plače in druge izdatke zaposlenih, prispevke delodajalca, premije kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja in izdatke za blago in storitve.
- (3) Medsebojna razmerja med izvajalcem javne službe in ministrstvom ter financiranje v določenem obdobju se podrobneje uredijo s pogodbo, katere sestavni del je tudi letni program dela.

12. člen (financiranje javne službe)

- (1) Sredstva za izvajanje javne službe zagotovi ministrstvo v skladu s sprejetim Proračunom Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: proračun).
- (2) Izvajalcu javne službe se za izvajanje nalog javne službe priznajo sredstva, katerih vrsta in obseg se opredelita v letnem programu dela iz prejšnjega člena, vendar največ v obsegu, predvidenem v proračunu. Sredstva med posameznimi proračunskimi leti niso prenosljiva.

- (3) Če izvajalec javne službe opravi manjši obseg posamezne naloge, kot je določen z letnim programom dela iz prejšnjega člena, se mu sredstva izplačajo le za opravljene naloge.
- (4) Če izvajalec javne službe opravi večji obseg nalog, kakor je določen z letnim programom dela iz prejšnjega člena, se mu sredstva, predvidena v proračunu za izvajanje te naloge, ne zvišajo.
- (5) V primeru ugotovljenih prekomerno izplačanih sredstev mora izvajalec javne službe vrniti vsa prekomerno izplačana sredstva v proračun, skupaj z zakonitimi zamudnimi obrestmi.
- (6) Ob ugotovitvi nenamenske porabe sredstev proračuna mora izvajalec javne službe ta sredstva vrniti v proračun skupaj z zakonitimi zamudnimi obrestmi.
- (7) Sredstva za investicije, potrebne za izvajanje nalog javne službe, se opredelijo v letnem programu dela iz prejšnjega člena, glede na razpoložljiva sredstva proračuna za ta namen v posameznem proračunskem letu. V tem primeru se stroški amortizacije in investicijskega vzdrževanja ne priznajo kot del materialnih stroškov iz četrte alineje drugega odstavka prejšnjega člena.
- (8) Naloge, ki se jih ministrstvo podeljuje na podlagi javnih naročil in se financirajo iz drugih javnih sredstev, na primer v okviru Programa razvoja podeželja, ne smejo biti financirane iz proračunskih sredstev za izvajanje javne službe, kar mora biti razvidno iz letnega programa dela.

13. člen

(poročila o izvajanju letnega programa dela)

- (1) Izvajalec javne službe do konca marca tekočega leta pošlje poročilo o rezultatih opravljenega dela ter finančno poročilo o izvedbi nalog javne službe za preteklo koledarsko leto, vključno s seznamom akcesij v zbirkah RGV z najmanj osnovnimi podatki o vsaki akcesiji na ministrstvo, ki na svoji spletni strani objavlja seznam akcesij rastlinske genske banke z najmanj osnovnimi podatki.
- (2) Letno poročilo o rezultatih opravljenega dela iz prejšnjega odstavka mora vsebovati vsebinsko poročilo in dokazila o izpolnitvi prevzetih obveznosti glede:
  - uresničitve letnega programa dela;
  - doseganja ciljev nalog in kazalnikov iz letnega programa dela;
  - posebnosti pri izvedbi letnega programa dela;
  - morebitnih posebnih problemov pri izvedbi letnega programa dela in predlogov za nadaljnje delo.
- (3) Letno finančno poročilo o izvedbi nalog javne službe iz prvega odstavka tega člena mora za vsako nalogo iz letnega programa dela iz 11. člena te uredbe vsebovati najmanj:
  - natančno obrazložitev porabe sredstev;
  - obseg in časovnico izvedenih nalog po strokovnih in tehničnih sodelavcih;
  - razdelitev nastalih materialnih in posrednih stroškov;
  - razdelitev nastalih investicijskih sredstev, če so opredeljene v letnem programu;
  - skupno vrednost izvedenih nalog.
- (4) Ministrstvo izvajalcu javne službe izvede plačilo za opravljeno delo na podlagi vloženih zahtevkov, ki jih potrdi ministrstvo. Dinamika oziroma število zahtevkov v posameznem letu se opredeli v pogodbi iz tretjega odstavka 11. člena te uredbe.
- (5) K zahtevkom iz prejšnjega odstavka morajo biti priložena delna poročila o izvedenih nalogah iz letnega programa dela iz 11. člena te uredbe, ki vsebujejo najmanj:
  - kazalnike za že dosežene letne cilje nalog;
  - obseg in časovnico že izvedenih nalog po strokovnih in tehničnih urah po sodelavcih in razdelitev že nastalih materialnih in posrednih stroškov za vsako nalogo posebej;
  - razdelitev nastalih investicijskih sredstev, če so opredeljene v letnem programu;
  - skupno vrednost že izvedenih del za vsako nalogo.

14. člen
(nadzor)

Strokovni in inšpekcijski nadzor nad izvajanjem javne službe opravljata ministrstvo in inšpektorat, pristojen za kmetijstvo v skladu s 119. členom zakona o kmetijstvu.

15. člen
(prehodne določbe)

- (1) Ministrstvo do 31. oktobra 2017 pozove javna zavoda Kmetijski inštitut Slovenije in Biotehniško fakulteto k predložitvi vloge za imenovanje za izvajalca javne službe in preveritvi pogojev iz 115.b člena zakona o kmetijstvu.
- (2) Če Kmetijski inštitut Slovenije in Biotehniška fakulteta ne vložita vloge za imenovanje za izvajalca javne službe v roku 14 dni po prejemu poziva ali če ne izpolnujeta pogojev iz 6. člena te uredbe, se izvajalec javne službe izbere na podlagi javnega razpisa v skladu s 115.a členom zakona o kmetijstvu. Kmetijski inštitut Slovenije in Biotehniška fakulteta sta dolžna izvajati naloge javne službe do izbire novega izvajalca javne službe.

17. člen
(začetek veljavnosti)

Ta uredba začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št.
Ljubljana, dne xy 2017
EVA 2017-2330-0058

Vlada Republike Slovenije
Dr. Miro Cerar
Predsednik

**Priloga 1 : PROGRAM JAVNE SLUŽBE NALOG RASTLINSKE GENSKE BANKE
ZA OBDOBJE 2018 - 2024**

1. UVOD

Mednarodni sporazum o rastlinskih genskih virih, ki je bil sprejet pri Organizaciji Združenih narodov za kmetijstvo in prehrano (v nadaljnjem besedilu: FAO) leta 1983, je priznaval pravice kmetov pri ohranjanju rastlinskih genskih virov za prehrano in kmetijstvo (v nadaljnjem besedilu: RGV) ter omogočal njihovo prosto uporabo in dostop do njih. Z dopolnitvami je sporazum veljal do sprejetja Konvencije o biotski raznovrstnosti leta 1992 v Rio de Janeiru.

Novembra leta 2001 je bila v okviru FAO sprejeta Mednarodna pogodba o rastlinskih genskih virih za prehrano in kmetijstvo (The International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, v nadaljnjem besedilu: Mednarodna pogodba), katere cilj je spodbujanje ohranjanja in trajnostne rabe RGV in pravična delitev koristi, ki izhajajo iz njihove uporabe v kmetijstvu in prehrani. Republika Slovenija je ratificirala ITPGRFA jeseni 2005 in postala pogodbenica leta 2006. Kot pristojni organ za izvajanje pogodbe je določeno Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo).

Slovensko krajinsko in vrstno pestrost pogojujejo različne klimatske, talne, geografske in zgodovinske razmere. Spremembe v okolju, načinu izrabe prostora in v pridelovanju so povzročile zmanjševanje biotske raznovrstnosti, kar je očitno tako v naravnem okolju kot tudi v kmetijstvu, saj se je v preteklosti zmanjšalo pridelovanje lokalnih sort in populacij, zmanjšalo se je tudi število vrst kmetijskih rastlin v pridelavi.

Mednarodni okvir za ohranjanje in trajnostno rabo RGV, poleg Mednarodne pogodbe, postavlja predvsem Svetovni akcijski načrt za ohranjanje in trajnostno rabo rastlinskih genskih virov za prehrano in kmetijstvo (ang. Global Plan of Action, v nadaljnjem besedilu: Svetovni akcijski načrt), ki ga je leta 1996 sprejela in leta 2011 dopolnila Komisija za genske vire za prehrano in kmetijstvo pri FAO. Svetovni akcijski načrt vsebuje predlagane ukrepe, katerim morajo slediti podpisnice zadevnih mednarodnih pogodb in je razdeljen v 18 prioriteten dejavnosti na področju ohranjanja in trajnostne rabe RGV:

1. Monitoring in inventarizacija RGV.
2. Podporni sistemi za upravljanje z RGV na kmetijah.
3. Podpora kmetom pri naravnih nesrečah v povezavi z RGV.
4. Promocija ohranjanja RGV *in situ* in upravljanje z divjimi sorodniki kmetijskih rastlin.
5. Podpora ciljanemu zbiranju še ohranjenih RGV v državi (ekspedicije).
6. Trajnostno in razvojno *ex situ* ohranjanje dednine oz. RGV (rastlinska genska banka v ožjem smislu).
7. Razmnoževanje *ex situ* akcesij RGV.
8. Razširitev postopkov opisovanja in vrednotenja akcesij za potrebe trajnostne rabe RGV (morfološka ter molekulska karakterizacija, objavljanje podatkov, distribucija RGV).
9. Podpore žlahtnjenju (postopki pred-žlahtnjenja, javnega in zasebnega žlahtnjenja ter selekcijski programi).
10. Promocija diverzifikacije rastlinske pridelave in širitev biotske raznovrstnosti kmetijskih rastlin za trajnostno kmetijstvo.
11. Promocijski razvoj in komercializacija opuščenih in manj uporabljenih lokalnih sort kmetijskih rastlin.
12. Podpora pridelavi semenskega materiala kmetijskih rastlin lokalnih sort in distribuciji le-teh.
13. Kreiranje in okrepitev nacionalnih programov ohranjanja in trajnostne rabe RGV.
14. Promocija in krepitev nacionalnih in mednarodnih mrež oz. povezav na področju RGV.
15. Razvoj in okrepitev informacijskih sistemov za ohranjanje in trajnostno rabo RGV.
16. Razvoj in krepitev sistemov za monitoring in varovanje genske raznovrstnosti in minimaliziranje genske erozije RGV.
17. Upravljanje in krepitev človeških virov na področju RGV (ustrezna izobrazba in dopolnilna izobraževanja izvajalcev ohranjanja in trajnostne rabe RGV).
18. Promocija in krepitev ozaveščenja javnosti o pomembnosti ohranjanja in trajnostne rabe RGV.

2. NAMEN JAVNE SLUŽBE

Namen Programa javne službe nalog rastlinske genske banke je izvajanje dolgoročnega ohranjanja RGV in zagotavljanje njihove trajnostne uporabe na strokoven, enovit in učinkovit način.

RGV so pomembni z okoljskega in ekonomskega stališča in predstavljajo dragoceno naravno in kulturno dediščino, vendar je njihov obstoj ogrožen. Priča smo zmanjševanju RGV (genska erozija) tako na globalni kot nacionalni ravni. RGV so podlaga za rastlinsko pridelavo in imajo poglobitno vlogo pri zagotavljanju prehranske varnosti sedanjim in prihodnjim rodovom. RGV so osnovni vir raznolikosti in raznovrstnosti za izboljševanje gojenih rastlin s pomočjo selekcije, klasičnega ali biotehnološkega žlahtnjenja in so bistvenega pomena za prilagajanje nepredvidljivim spremembam v okolju ter za prihodnje potrebe človeštva. Pomembni so tudi za raziskave, za mednarodno povezovanje Republike Slovenije ter vključitev slovenskih RGV v svetovno zakladnico genske raznovrstnosti.

V povezavi z Mednarodno pogodbo, Program javne službe nalog rastlinske genske banke zasleduje naslednje cilje:

- zagotoviti trajno in varno hranjenje RGV na najbolj primeren način;

- dokumentirati in ovrednotiti zbrane RGV;
- omogočiti trajnostno uporabo RGV z ustreznim sistemom nadzorovane izmenjave akcesij (z izvajanjem multilateralnega sistema za izmenjavo RGV);
- zagotoviti stalno zbiranje RGV kot tudi informacij o izvoru RGV, načinu pridobivanja RGV, načinu pridelave, uporabe, hranjenja in razmnoževanja RGV;
- prispevati k povečanju kmetijske biotske raznovrstnosti, upoštevajoč tudi trenutno stanje RGV v naravnem okolju;
- povečati sodelovanje in odgovornost vseh zainteresiranih strani vključenih v ohranjanje in trajnostno rabo RGV, upoštevajoč strokovne smernice;
- pospeševati institucionalno izgradnjo in ozaveščanje javnosti o pomembnosti RGV.

3. PRAVNA PODLAGA

- Zakon o ratifikaciji Mednarodne pogodbe o rastlinskih genskih virih za prehrano in kmetijstvo (UL RS, št. 18/05).
- Zakon o kmetijstvu (UL RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZP VHVR, 26/14, 32/15 in 27/17).

4. VSEBINSKI PROGRAM JAVNE SLUŽBE PO POGlavJIH

Z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti v kmetijstvu se izvajajo naloge javne službe, ki so zlasti:

- zbiranje, evidentiranje in ohranjanje avtohtonega genskega materiala;
- razmnoževanje in zagotavljanje trajnostne rabe RGV;
- opisovanje in vrednotenje akcesij po mednarodnih deskriptorjih;
- administrativno-tehnične naloge v povezavi z evidentiranjem RGV;
- strokovno tehnična koordinacija, izobraževanje, usposabljanje in ozaveščanje javnosti;
- sodelovanje z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV.

Naloge iz prejšnjega odstavka se izvajajo za naslednje zbirke RGV:

- Zbirke RGV, ki se hranijo v obliki semena *ex situ*: krmne rastline, žita, vrtnine ter zdravilne in aromatične rastline.
- Zbirke RGV, ki se hranijo v obliki kolekcijskega nasada *in vivo - ex situ*: sadne rastline, hmelj, jagodičje, vinska trta ter zdravilne in aromatične rastline.
- Zbirke RGV, ki se hranijo oziroma lahko hranijo v pogojih *in vitro*; krompir, vrtnine, hmelj, vinska trta, zdravilne in aromatične rastline idr.

4.1 Zbiranje, evidentiranje in ohranjanje avtohtonega genskega materiala

4.1.1 Zbiranje in evidentiranje RGV *ex situ*

Pregled stanja:

Spremljanje in inventarizacija nekaterih rastlinskih vrst se je začela v 50-ih in 60-ih letih prejšnjega stoletja za potrebe žlahtnjenja. Od leta 1996 poteka v Sloveniji sistematično zbiranje, hranjenje in vzdrževanje RGV v okviru rastlinske genske banke. Za večji del zbirk RGV so opravljeni osnovni opisi akcesij, za manjši del pa tudi osnovno vrednotenje akcesij.

Najpomembnejše *ex situ* zbirke RGV in kolekcijski nasadi se nahajajo na več lokacijah ter institucijah: na Kmetijskem inštitutu Slovenija (KIS), Oddelku za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani (BF), Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije v Žalcu (IHPS) in Fakulteti za kmetijstvo in biosistemske vede Univerze v Mariboru (FKBV). Za *ex situ* zbirke RGV posameznih vrst ali skupin rastlin so odgovorni skrbniki (kuratorji). Konec leta 2016 je bilo v rastlinski genski banki skupno preko 5440 akcesij, ki predstavljajo 248 vrst kmetijskih rastlin (od tega jih je 204 vrst na KIS, 31 na BF, 36 na IHPS in 8 vrst na FKBV).

Kolekcijski nasadi nimajo zagotovljenega varnostnega dvojnika. Pri vzpostavitvi dodatnih kolekcijskih nasadov obstaja možnost sodelovanja z botaničnimi vrtovi, regijskimi in krajinskimi parki ter z drugimi

izobraževalnimi ustanovami. V *ex situ* zbirke RGV bi bilo potrebno prenesti in vključiti manjkajoče vzorce akcesij, ki se nahajajo v zasebnih zbirkah.

Zbirke RGV nekaterih vrst kmetijskih rastlin (koruza, trta, ajda, fižol, solata) predstavljajo skoraj vso gensko raznolikost posamezne vrste v Sloveniji. Pri ostalih vrstah kmetijskih rastlin pa je delež genske variabilnosti v *ex situ* zbirkah RGV manjši. Manjkajočo raznolikost je v veliki meri mogoče dopolniti z zbiranjem RGV. Pri posameznih vrstah kmetijskih rastlin npr. pri pšenici pa je bila genska erozija v preteklosti tako velika, da so se RGV izgubili in jih ni mogoče obnoviti. Preveriti je treba možnost izpopolnitve obstoječih zbirk s pridobitvijo vzorcev RGV iz zbirk RGV drugih genskih bank (repatriacija oziroma izmenjava).

Zbirke RGV še niso ločene na osnovno zbirko za dolgoročno hranjenje ('basic collection') in na t.i. začasne delovne zbirke. Varnostni dvojniki najpomembnejših akcesij iz osnovne zbirke še niso shranjeni na varni lokaciji. Za določene RGV bo potrebno vpeljati metode hranjenja kot npr. *in vitro*, krioprezervacijo idr.

Cilji zbiranja in evidentiranja RGV *ex situ*:

- poenoteno upravljanje z zbirkami RGV v skladu z mednarodnimi standardi;
- urejene osnovne zbirke RGV in zagotovljeno varno dolgotrajno hranjenje RGV;
- optimizirano hranjenje in sistem za izmenjavo RGV;
- kolekcije varnostnih dvojnikov RGV za hranjenje na varni lokaciji;
- izpopolnjene *ex situ* zbirke z dodatnimi akcesijami.

Metode:

Semenski material RGV za hranjenje je pripravljen po mednarodnih standardih in se hrani srednjeročno v hladilnikih ali posebnih prostorih z nadzorovano temperaturo (4 °C) in dolgoročno v zamrzovalnikih (-20 °C) v različni embalaži (plastične in aluminijaste vrečke, stekleni kozarci).

Naloge se izvajajo po mednarodno priznanih postopkih, ki so skladni s standardi Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo na področju RGV in metodami Evropskega kooperativnega programa za RGV (European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources - ECPGR):

- FAO standardi (<http://www.fao.org/agriculture/crops/thematic-sitemap/theme/seeds-pgr/gbs/en/>);
- ECPGR metode (<http://www.ecpgr.cgiar.org/>) in
- druge metode.

Kuratorji morajo zagotoviti, da se postopki iz prejšnjega odstavka izvajati v skladu s priročnikom za posamezno zbirko rastlinskih genskih virov, ki je na voljo vsem strokovnim in tehničnim delavcem javne službe na vseh lokacijah javne službe in se redno posodablja. Izvajalec javne službe mora priročnik za posamezno zbirko RGV zagotoviti najkasneje v dveh letih po imenovanju za izvajalca javne službe. V tem času izvajalec metode in postopke dela opredeli v letnih programih dela.

Za vsak RGV, ki je vključen v zbirke RGV, se podatki o akcesijah zbirajo pri kuratorju posamezne zbirke. Ministrstvo vodi ažuriran seznam vseh akcesij rastlinske genske banke z najmanj osnovnimi podatki o akcesijah, ki so dostopni na spletnih straneh ministrstva in izvajalcev javne službe.

Naloge:

- oblikovanje osnovne oziroma delovne zbirke RGV ter zbirke za izmenjavo RGV;
- poenotenje in izboljšanje postopkov hranjenja za posamezne skupine rastlin in tip zbirke (seme, kolekcijski nasad idr.);
- poenotenje in optimiziranje metod za *in vitro* hranjenje in uvedba sistema krioprezervacije;
- povečati mednarodno sodelovanje pri hranjenju RGV in zagotoviti identifikacijo in varno hranjenje edinstvenih ali drugih najpomembnejših akcesij na varni lokaciji v tujini (Svalbard, Svetovna genska banka);
- sodelovanje z botaničnimi vrtovi, upravljavci zavarovanih območij narave in nevladnimi organizacijami;

- opraviti usmerjeno zbiranje ali organizirati pridobitev vzorcev pri vrstah, kjer je to možno in potrebno za izpopolnitev zbirk;
- identificirati slovenske RGV v tujih zbirkah in izvesti pridobitev vzorcev.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število akcesij v posameznih zbirkah RGV;
- število edinstvenih ali drugih najpomembnejših akcesij, ki bi jih bilo treba shraniti tudi na varni lokaciji doma ali v tujini;
- število pridobljenih slovenskih RGV iz tujih zbirk.

4.1.2 Zbiranje in evidentiranje RGV *in situ*

Racionalno ohranjanje RGV *in situ* se začne s temeljitim pregledom in inventarizacijo oziroma evidentiranjem obstoječega stanja. Vedenje o tem, kateri RGV obstajajo v Republiki Sloveniji in v kašnem stanju so, je podlaga za odločanje o načinu ohranjanja RGV kot tudi za zmanjšanje izgube biotske raznovrstnosti.

4.1.2.1 Zbiranje in evidentiranje RGV na kmetijah

Pregled stanja:

V zadnjih desetletjih se je s specializacijo in intenziviranjem rastlinske kmetijske pridelave zelo zmanjšalo število gojenih rastlinskih vrst in sort, predvsem pri poljščinah, kjer prevladuje pridelava koruze in ostalih žit, zaradi česar se je zelo zožil kolobar. Veliko slovenskih lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin so pridelovalci opustili v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in jih zamenjali z bolj produktivnimi, predvsem tujimi sortami. V preteklosti so se gojile nekatere vrste kmetijskih rastlin, ki se sploh ne pridelujejo več ali pa se pridelujejo v zelo majhnem obsegu (tobak, lan, mak, proso, ajda, pira idr.).

Še vedno se pri nekaterih pridelovalcih najdejo opuščene lokalne sorte ali lokalne populacije posameznih vrst poljščin in zelenjadnic. Tudi pri sadnih vrstah, predvsem jablanah, hruškah, češnjah, orehu, kostanju ter pri oljki, figi in vinski trti je še nekaj neidentificiranih starih sort oziroma populacij.

Cilji zbiranja in evidentiranja RGV na kmetijah:

- popis slovenskih območij in kmetij, ki še pridelujejo stare redke vrste oziroma opuščene lokalne sorte in lokalne populacije kmetijskih rastlin v originalnem *in situ* okolju;
- pregleden seznam vrst, lokalnih sort in populacij, ki so se pridelovale v preteklosti z opisi;
- ohranjanje in okrepitev pridelave starih lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin.

Naloge:

- evidentirati slovenska območja in kmetije, ki še pridelujejo stare redke vrste oziroma opuščene lokalne sorte in lokalne populacije kmetijskih rastlin;
- ugotoviti trenutno stanje v pridelavi starih redkih vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin po območjih pridelave;
- pripraviti seznam vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin, ki so se na kmetijah pridelovale v preteklosti ter dokumentirati njihovo tradicionalno uporabo ter gojenje;
- dopolniti dokumentacijo o zbranih akcesijah lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin na osnovi opravljenega pregleda;
- pripraviti seznam RGV iz rastlinske genske banke za reintrodukcijo oziroma ponovno registracijo opuščenih lokalnih sort;
- izdelava seznama vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin, ki se premalo uporabljajo v kmetijski pridelavi.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število območij in kmetij, ki še pridelujejo in tradicionalno uporabljajo redke vrste gojenih rastlin ter lokalne sorte in populacije;
- seznam vrst ter lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin po območjih pridelave z opisi;
- seznam opuščenih vrst kmetijskih rastlin;

- povzetek stanja ohranjanja RGV na kmetijah.

4.1.2.2 Zbiranje in evidentiranje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlin, ki imajo potencialno vrednost za kmetijstvo in prehrano

Pregled stanja:

V Sloveniji še nimamo narejenega seznama divjih sorodnikov gojenih rastlin (Wild Crop Relatives - WCR) in samo delno izdelan seznam samoniklih rastlinskih vrst, ki imajo potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo. Divje sorodnike gojenih rastlin najdemo pri travniških vrstah (trave in detelje), zdravilnih in aromatičnih rastlinah, nekaterih zelenjadnicah, poljščinah in sadnih rastlinah. Med samoniklimi rastlinskimi vrstami je veliko takih, ki se niso nikoli gojile in večinoma niso divje sorodnice gojenih vrst. Zastopane so pri zdravilnih in aromatičnih ter travniških vrstah.

V Sloveniji ni posebnih zavarovanih območij, ki bi bila namenjena samo ohranjanju RGV *in situ*. Taka območja bi bila pomembna predvsem za travniške, zdravilne in aromatične ter ostale RGV, ki so pomembni za prehrano in kmetijstvo. Zakonodaja na področju ohranjanja narave opredeljuje različna območja s pravnim statusom: naravne vrednote, ekološko pomembna območja, posebna varstvena območja (območja Natura 2000), zavarovana območja (narodni, regijski, krajinski parki in naravni rezervati), ki imajo različen osnovni namen in različne režime zavarovanja.

Glede na navedeno so nujni ukrepi za ohranitev RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* in *ex situ*.

Cilji zbiranja in evidentiranja RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlin:

- opredelitev območij z nahajališči RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst ter območij primernih za ohranjanje *in situ*;
- seznam divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst, ki imajo potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo;
- ohranitev izbranih RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* in prenos ter hranjenje *ex situ*.

Naloge:

- priprava seznama rastlinskih vrst divjih sorodnikov kmetijskih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst, ki imajo potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo;
- prostorsko določanje nahajališč divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst;
- ugotoviti (identificirati) območja, ki so primerna za ohranjanje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ*;
- zagotoviti ohranjanje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* v okviru obstoječih zavarovanih prostorov in vključitev njihovih semen v zbirko semen *ex situ*;
- preveriti obstoječa območja s pravnim statusom glede primernosti za ohranjanje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst in izvajanje skupnih dejavnosti s programi za ohranjanje narave.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst v zbirkah RGV;
- število prostorsko določenih nahajališč divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst;
- število območij, primernih za ohranjanje RGV divjih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ*;
- število ohranjenih RGV divjih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* (v okviru obstoječih zavarovanih območij in vključitev v zbirko semen).

4.2 Razmnoževanje in zagotavljanje trajnostne rabe RGV

Pregled stanja:

Razmnoževanje akcesij se opredeli v letnem programu dela, na podlagi kalivosti in/ali količine semena (če se akcesija razmnožuje s semenom) oziroma razpoložljivosti sadilnega materiala (če se razmnožuje vegetativno). Izmenjava akcesij oziroma dajanje akcesij poteka za domače in tuje

povpraševalce v skladu z multilateralnim sistemom za izmenjavo RGV v povezavi z Mednarodno pogodbo. Izročitev materiala iz genske banke se izvede s tipskim sporazumom za izmenjavo RGV (ang. Standard Material Transfer Agreement) med rastlinsko gensko banko oziroma kuratorjem posamezne zbirke RGV in povpraševalcem, glede na količino semenskega materiala akcesije, ki je na voljo.

Cilji razmnoževanja in zagotavljanja trajnostne rabe RGV:

- zagotavljanje dolgoročne ohranitve akcesij v zbirkah rastlinske genske banke;
- zagotavljanje ustreznih količin vzorcev akcesij za izmenjavo v multilateralnem sistemu za izmenjavo RGV.

Metode dela:

Kuratorji morajo zagotoviti, da se razmnoževanje akcesij izvaja v skladu s priložnikom za posamezno zbirko rastlinskih genskih virov, ki je na voljo vsem strokovnim in tehničnim delavcem javne službe na vseh lokacijah javne službe in se redno posodablja. Izvajalec javne službe mora priložnik za posamezno zbirko RGV zagotoviti najkasneje v dveh letih po imenovanju za izvajalca javne službe. V tem času izvajalec metode in postopke dela opredeli v letnih programih dela.

Naloge:

- letno razmnoževanje akcesij po prioritetah v letnih programih dela za potrebe ohranjanja akcesij in izmenjavo.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število razmnoženih akcesij v letu;
- število akcesij iz zbirk Republike Slovenije, ki so na voljo v multilateralnem sistemu za izmenjavo RGV.

4.2.1 Razmnoževanje in ohranjanje akcesij iz rastlinske genske banke na kmetijah

Pregled stanja:

V Republiki Sloveniji se z ohranjanjem RGV iz rastlinske genske banke na kmetijah načrtno ne ukvarjamo. Ne obstaja nobena raziskava o stanju, potrebah, možnostih in pogojih ohranjanja RGV na kmetijah.

Med ukrepe Programa razvoja podeželja se zato uvajajo tudi podpore za vključevanje RGV iz *ex situ* zbirk ali kolekcijskih nasadov v pridelavo, po možnosti tudi v okviru novo nastajajoče mreže t.i. ARK kmetij.

Cilji razmnoževanja in ohranjanja akcesij iz rastlinske genske banke na kmetijah:

- pregled interesa za ohranjanje RGV iz rastlinske genske banke na kmetijah;
- javno dostopni seznam akcesij, ki so primerne za ohranjanje na kmetijah;
- razmnoževanje in priprava semenskega in sadilnega materiala za uporabo na kmetijah.

Naloge:

- ugotoviti interes ohranjanja RGV iz rastlinske genske banke na kmetijah;
- identificirati akcesije iz zbirk rastlinske genske banke, ki so primerne za ohranjanje na kmetijah;
- pripraviti seznam akcesij, ki so primerne za ohranjanje na kmetijah;
- razmnoževati in pripravljati semenski in sadilni material RGV iz nacionalnih zbirk.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število kmetij, ki je izrazilo interes za ohranjanje RGV iz genskih bank na kmetijah;
- število vzorcev semenskega in sadilnega materiala akcesij iz nacionalnih zbirk, pripravljenih za prenos na kmetije;
- javno objavljen, redno ažuriran seznam RGV iz rastlinske genske banke, ki so primerni za ohranjanje na kmetijah.

4.2.2 Spodbujanje ohranjanja in ponovne uporabe lokalnih sort in populacij za povečanje biotske raznovrstnosti na kmetijah

Pregled stanja:

V Sloveniji še najdemo vrtničarje in kmete, ki na svojih vrtovih pridelujejo tudi opuščene lokalne sorte zelenjadnic, prav tako je še veliko ohranjenih travniških sadovnjakov.

V okviru Programa razvoja podeželja Republike za obdobje 2007-2013 in obdobje 2014-2020 so se že oziroma se izvajajo kmetijsko okoljski podukrepi za ohranjanje naravnih danosti, biotske raznovrstnosti, rodovitnosti tal in ohranjanje tradicionalne kulturne krajine. Podpora se je tako namenjala travniškimi visokodebelnim sadovnjakom (kmetijsko okoljska podukrepa 'Ekološko kmetovanje' in 'Travniški sadovnjaki') ter pridelavi semenskega materiala in setvi lokalnih sorta nekaterih vrst žit, koruze, krmnih rastlin, vrtnin, krompirja, oljne buče, hmelja, sadnih rastlin in vinske trte. S tem se je povečala pridelava nekaterih lokalnih sort, vendar ukrepi še niso dosegli zelenih rezultatov in še ne omogočajo celovitejšega sistema ohranjanja RGV na kmetijah.

V zadnjih desetletjih se je s specializacijo in intenziviranjem rastlinske pridelave zelo zmanjšalo število gojenih vrst rastlin in sort. To je vodilo ne samo v oženje genske raznovrstnosti med vrstami ampak tudi znotraj vrst, saj so nove sorte izpodrinile stare lokalne sorte in populacije. Negativne posledice oženja se odražajo v vedno večjih težavah na področju obvladovanja škodljivih organizmov, zmanjšanju kakovosti tal in osiromašenju flore in favne v kmetijskih ekosistemih. Zato je potrebno neprestano spodbujanje uporabe premalo uporabljenih vrst in lokalnih sort v kmetijski pridelavi.

Cilji spodbujanja ohranjanja in ponovne uporabe lokalnih sort in populacij:

- povečanje pridelave semenskega materiala premalo uporabljenih vrst oziroma lokalnih sort;
- ohranjanje ter ponovno uvajanje in povečanje uporabe opuščenih ali premalo uporabljenih vrst oziroma starih lokalnih sort, pa tudi populacij kmetijskih rastlin na kmetijah;
- vzpostavitev mreže kmetij za ohranjanje lokalnih sort in populacij v originalnem *in situ* okolju (ARK kmetije).

Naloge:

- spodbujati razmnoževanje semenskega materiala lokalnih oziroma ohranjevalnih sort;
- spodbujati pridelavo redkih in premalo uporabljenih vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin;
- vzpostaviti mrežo kmetij za ohranjanje lokalnih sort in populacij v originalnem *in situ* okolju (t.i. ARK kmetije);
- spodbujati povezovanje zainteresiranih kmetij z rastlinsko gensko banko, semenarskimi hišami in nevladnimi organizacijami, njihovo sodelovanje in izmenjavo RGV;
- izvajati ukrepe za ohranjanje trajnega travinja, travniških sadovnjakov in traviščnih habitatov ter habitatov zdravilnih in aromatičnih rastlin;
- nadgraditi že uveljavljene ukrepe za ohranjanje RGV na kmetijah z ohranjanjem in spodbujanjem tradicionalnega znanja in veščin pri pridelavi in uporabi RGV, izboljševanjem pogojev za pridelavo ter ohranjanjem teh virov v pridelavi in uporabi oziroma predelavi.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- vzpostavljeni ukrepi PRP za ohranjanje RGV na kmetijah;
- obseg pridelave in uporabe semenskega materiala redkih in premalo uporabljenih vrst oziroma lokalnih oziroma ohranjevalnih sort in populacij kmetijskih rastlin;
- obseg ohranjanja trajnega travinja, travniških sadovnjakov in traviščnih habitatov ter habitatov zdravilnih in aromatičnih rastlin;
- obseg ohranjenih tradicionalnih veščin pri uporabi RGV.

4.2.3 Razvoj in vzpostavitev monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV**Pregled stanja:**

Izguba RGV je lahko prisotna v *ex situ* zbirkah, na kmetijah in tudi *in situ* v naravi sami. Erozijska RGV je lahko posledica razmer, v katerih se genski material hrani, vzdržuje in razmnožuje. Pri divjih sorodnikih kmetijskih rastlin in samoniklih rastlinskih vrstah je izguba RGV lahko povezana z degradacijo naravnih habitatov, kar je pretežno posledica človekovih dejavnosti (raba tal, infrastrukturni posegi v okolje) in pojava naravnih nesreč. Določen delež izgube RGV pri kmetijskih rastlinah se pojavi ob uveljavljanju novih sort v kmetijsko pridelavo.

Tudi določen del akcesij, ki se hranijo v *ex situ* zbirkah, je lahko zaradi omejene količine izvornega materiala ter neprimernih pogojev za hrambo izpostavljen. Enako velja za kolekcijske nasade, kjer se zaradi zdravstvenega stanja in ohranjanja na omejenem številu lokacij tvega izguba akcesij ob izbruhu določenih rastlinskih bolezni.

Cilji razvoja in vzpostavitve monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV:

- minimiziranje izgube RGV;
- vzpostavljen monitoring RGV in opozorilni sistemi pred izgubo RGV;
- razvita metodologija za merjenje genske erozije.

Naloge:

- izdelati model monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV, pomembnih za prehrano in kmetijstvo na kmetijah in v naravnem okolju;
- vzpostaviti monitoring na določenih območjih;
- ugotoviti delež ogroženih akcesij na kmetijah in v naravnem okolju;
- ugotoviti delež ogroženih akcesij v *ex situ* zbirkah in kolekcijskih nasadih;
- vzpostaviti medresorsko sodelovanje z Ministrstvom za okolje in prostor pri zmanjševanju izgube rastlinskih genskih virov;
- vzpostaviti mehanizem za merjenje genske erozije.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- narejen model monitoringa in mehanizma za merjenje izgub RGV;
- vzpostavljen monitoring na določenih območjih;
- število ogroženih RGV (*ex situ* in *in situ*);
- vzpostavljeno sodelovanje z Ministrstvom za okolje in prostor.

4.3 Opisovanje in vrednotenje akcesij iz zbirk RGV po mednarodnih deskriptorjih

Pregled stanja:

RGV se ohranjajo z namenom, da jih ohranimo za bodoče rodove, za uporabo v raziskavah, žlahtnjenju ali za vračanje nazaj v pridelavo. Zbirke RGV naj bi omogočile uporabnikom široko gensko variabilnost za nove izzive in priložnosti. RGV morajo biti dobro opisani in ovrednoteni glede na uporabne lastnosti, da so uporabni za žlahtnitelje in za neposredno uporabo v pridelavi.

Pri večini akcesij opisi in predvsem vrednotenje še nista opravljena, kar zmanjšuje uporabno vrednost akcesij in so zato zbirke premalo izkoriščene. Žlahtnitelje in večino uporabnikov zanimajo akcesije z znanimi lastnostmi. Določitev teh lastnosti z opisi akcesij in oblikovanje posameznih osnovnih zbirk lahko spodbudi večjo in bolj učinkovito uporabo RGV. Z vrednotenjem akcesij se lahko identificira RGV, ki so lahko neposredno uporabni za pridelovalce in primerni za ohranjanje na kmetijah. Za ta namen bo potrebno v prihodnosti vpeljati tudi preizkušanje vrednosti za pridelavo in uporabo na poskusnih poljih.

Zaradi omejenih finančnih sredstev je program javne službe za naloge rastlinske genske banke usmerjen predvsem v ohranitev obstoječih *ex situ* zbirk. Metode za izvajanje opisovanja po deskriptorjih in vrednotenja, so na mednarodni ravni sprejete za večino vrst kmetijskih rastlin in njihovih divjih sorodnikov ter za samonikle rastlinske vrste, ki so tudi vključene v naše zbirke RGV. Pri opisovanju in vrednotenju bi bilo smotno poleg osnovnih morfoloških opisov v prihodnje v čim večjem obsegu opraviti tudi analize na ravni DNA kot so na primer kemični, biokemični in molekulski markerji.

Ministrstvo vodi ažuriran seznam vseh akcesij rastlinske genske banke z osnovnimi podatki o akcesijah. Podatki o opisovanju in vrednotenju akcesij pa se hranijo le pri kuratorjih zbirk RGV (zaenkrat gre večinoma za osnovne opise in vrednotenja akcesij), kar bo potrebno v prihodnje nadgraditi tako, da bodo tudi ti podatki na voljo v seznamu vseh akcesij.

Cilji opisovanja in vrednotenja akcesij iz zbirk RGV po mednarodnih deskriptorjih:

- postopno opraviti osnovne opise in vrednotenje vseh akcesij rastlinske genske banke;
- priprava prioritetnega seznama akcesij za nadaljnje opisovanje in vrednotenje in preizkušanje vrednosti za pridelavo in uporabo za žlahtnjenje, raziskave in neposredno uporabo na kmetijah;

- ponoven vpis izbranih opuščenih, nekoč registriranih sort, v sortno listo.

Metode:

Kuratorji morajo zagotoviti, da se opisovanje in vrednotenje akcesij izvaja v skladu s priločnikom za posamezno zbirko rastlinskih genskih virov, ki je na voljo vsem strokovnim in tehničnim delavcem javne službe na vseh lokacijah javne službe in se redno posodablja. Izvajalec javne službe mora priločnik za posamezno zbirko RGV zagotoviti najkasneje v dveh letih po imenovanju za izvajalca javne službe. V tem času izvajalec metode in postopke dela opredeli v letnih programih dela.

Naloge:

- povečanje izvajanja opisov in vrednotenja akcesij;
- spodbujanje vnovičnega vpisa opuščenih lokalnih sort v sortno listo v obliki ohranjevalnih sort za potrebe tržnega razmnoževanja semenskega materiala;
- priprava seznamov akcesij iz zbirk RGV za nadaljnje opisovanje in vrednotenje.

Kazalniki za doseganje dolgoročnih ciljev:

- število in obseg opisanih in ovrednotenih akcesij SRGB;
- seznam akcesij za nadaljnje opisovanje in vrednotenje;
- opisi in vrednotenja akcesij vpisana v seznam vseh akcesij rastlinske genske banke.

4.4 Administrativno-tehnične naloge v povezavi z evidentiranjem RGV

Pregled stanja:

Informacijski sistem za vnos osnovnih podatkov o RGV, ki so vključeni v posamezne zbirke, je bil v letu 2009 nadgrajen v okviru Fitosanitarne informacijskega sistema takratne Fitosanitarne uprave RS. Trenutno je omogočen le vnos osnovnih podatkov o posamezni akcesiji. Aplikacija s seznamom vseh RGV rastlinske genske banke na ministrstvu ne omogoča vnosa podatkov o opisih in vrednotenju akcesij ter prikaza podatkov za namene izmenjave RGV, zato bo potrebno aplikacijo nadgraditi z ustreznimi podatki, ki so jih zbrali posamezni kuratorji zbirk in tako omogočiti sledljivost podatkov o preučevanih akcesijah.

Cilji administrativno-tehničnih nalog v povezavi z evidentiranjem RGV:

- informacijski sistem za RGV z urejenim javnim dostopom do podatkov;
- urejen seznam oziroma podatkovna baza vseh RGV v rastlinski genski banki;
- ažurna izmenjava podatkov z mednarodnimi informacijskimi sistemi za RGV.

Naloge:

- redno pošiljanje ažuriranih, vsaj osnovnih podatkov za akcesije vseh zbirk RGV, ki so vključene v rastlinsko gensko banko, na ministrstvo;
- nadgradnja podatkovne baze z namenom razširitve vnosa podatkov o opisih in vrednotenju akcesij in ureditve javnega dostopa do podatkov;
- izboljšanje izmenjave podatkov z mednarodnimi informacijskimi sistemi za RGV.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- ažuriran seznam RGV z vsaj osnovnimi podatki o vseh akcesijah v rastlinski genski banki pri ministrstvu, vključno z orodjem za prenos podatkov za izmenjavo RGV;
- delujoč sistem izmenjave podatkov z mednarodnimi sistemi za RGV.
- objava in posodabljanje seznama RGV na spletnih straneh ministrstva in izvajalcev javne službe.

4.5 Strokovno-tehnična koordinacija, izobraževanje, usposabljanje in ozaveščanje javnosti

Pregled stanja:

Za poenotenje delovanja rastlinske genske banke, izmenjavo akcesij, ustrezen prenos znanja med sodelujočimi institucijami v povezavi z zastopanjem le-teh v Evropskem kooperativnem programu za rastlinske genske vire in drugih omrežjih je potrebno okrepiti sistem strokovno-tehnične koordinacije (na nacionalni ravni in ravni posameznih zbirk RGV).

Zavest javnosti o ohranjanju RGV postaja čedalje pomembnejša. Kljub temu so dejavnosti za ohranjanje RGV le delno poznane. Raziskovalne institucije so dejavne pri objavi prispevkov v strokovnih in poljudnih ter znanstvenih tiskanih medijih, manj pa je to področje prisotno v ostalih medijih. Shema ohranjanja in trajnostne rabe RGV je slabo poznana v javnosti.

Na področju izobraževanja so določene vsebine s področja RGV vključene v univerzitetnih predmetih, zlasti pri predmetih s področja botanike, genetike, žlahtnjenja in biotehnologije, kjer študenti lahko s tega področja opravijo zaključna dela. Izobraževalne ustanove predvsem na terciarni ravni razpisujejo posebne predmete s področja ohranjanja RGV.

Cilji strokovno-tehnične koordinacije, izobraževanja, usposabljanja in ozaveščanja javnosti:

- vzpostavljeno strokovno-tehnično vodenje in koordinacija javne službe;
- boljša ozaveščenost javnosti o pomenu ohranjanja in trajnostne rabe RGV;
- vključenost vsebin s področja ohranjanja in trajnostne rabe RGV v izobraževalne programe;
- vzpostavljeno sodelovanje z ostalimi javnimi službami na področju kmetijstva ter z nevladnimi organizacijami.

Naloge:

- celovito in enovito strokovno vodenje in tehnična koordinacija javne službe;
- priprava letnega programa dela javne službe in spremljanje njegovih ciljev in kazalnikov spremljanje ter analiziranje stanja na področju dela javne službe;
- sodelovanje z ministrstvom in drugimi ministrstvi pri pripravi nacionalne strategije ter nacionalne zakonodaje na področju dela javne službe;
- sodelovanje pri oblikovanju prioritet javne službe in drugih javnih služb v pristojnosti ministrstva, v povezavi s Programom razvoja podeželja in drugimi podporami ministrstva, Nacionalnim akcijskim programom za doseganje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev, ciljnim raziskovalnimi projekti ter drugimi projekti, ki jih sofinancira ministrstvo;
- sodelovanje z javno službo kmetijskega svetovanja in javno službo zdravstvenega varstva rastlin, znanstveno raziskovalnimi institucijami, univerzami, podjetji in pridelovalci, skupinami in organizacijami pridelovalcev oziroma njihovimi združenji ter drugo strokovno javnostjo in nevladnimi organizacijami in vključevanje njihovih potreb v programe dela javne službe;
- izvajanje oziroma koordinacija usposabljanj in prikazov poskusov iz nalog javne službe in rezultatov le-teh za kmetijske svetovalce, tehnologe podjetij in pridelovalce;
- pripravljane in izvajanje strokovnih posvetov na področju dela javne službe ter objavljane informacijskega materiala v medijih;
- sodelovanje v strokovnih delovnih skupinah na področju RGV;
- sodelovanje na drugih strokovnih srečanjih na mednarodni, nacionalni in lokalni ravni;
- spodbujanje vključevanja vsebin iz dejavnosti javne službe v primarno in sekundarno raven izobraževanja in sodelovanje z izobraževalnimi institucijami z namenom opravljanja prakse za dijake in študente.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število opravljenih koordinacijskih nalog (navodila, sestanki, analize, predlogi);
- število strokovnih objav, izvedenih strokovnih predavanj za kmetijske svetovalce in pridelovalce ter drugih oblik prenosa znanja do uporabnikov, kot so sodelovanje z mediji, dnevi odprtih vrat za strokovno in širšo javnost;
- vzpostavljena aktivna spletna (pod)stran s strokovnimi informacijami in rezultati, ki izhajajo iz naslova izvajanja javne službe;
- obseg vključenosti zadevnih vsebin v izobraževalne programe;
- obseg sodelovanja z nevladnimi organizacijami.

4.6 Sodelovanje z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV

Pregled stanja:

Slovenija sodeluje v več mednarodnih omrežjih za RGV. Sodelovanje ministrstva in predstavnikov javne službe je ključnega pomena za razvoj na področju ohranjanja RGV in za usposabljanje strokovnjakov. Sodelovanje pomeni tudi večjo varnost pri hranjenju *ex situ* zbirk RGV z izboljšanjem standardov kakovosti za hranjenje in s hranjenjem varnostnih dvojnjkov.

FAO KOMISIJA ZA GENSKÉ VIRE IN MEDNARODNA POGODBA

Leta 2001 je bila pri FAO ustanovljena Komisija za genske vire za prehrano in kmetijstvo (v nadaljevanju Komisija za genske vire), s čimer se je začel razvoj globalnega sistema na področju genskih virov v prehrani in kmetijstvu. Njena naloga je mednarodni politični konsenz za trajnostno rabo in ohranjanje genskih virov za prehrano in kmetijstvo (rastlinski, živalski in gozdni genski viri) in pravično delitev koristi od uporabe genskih virov, ki se upravlja v okviru rednih zasedanj Komisije za genske vire v Rimu vsako drugo leto. Leta 1997 je Komisija za genske vire ustanovila dve sektorski delovni skupini: Tehnično delovno skupino za živalske genske vire (ang. Intergovernmental Technical WG on Animal GRFA) in Tehnično delovno skupino za RGV (ang. Intergovernmental Technical WG on Plant GRFA). Leta 2004 je začela veljati Mednarodna pogodba. Države, podpisnice Mednarodne pogodbe, so članice Upravljalnega odbora te pogodbe, ki se sestaja vsako drugo leto v različnih državah.

VEČSTRANSKI SISTEM ZA IZMENJAVO RGV IN PRAVIČNO DELITEV KORISTI

Države, podpisnice Mednarodne pogodbe so se dogovorile, da pri izvajanju svojih pravic vzpostavijo učinkovit in pregleden t.i. večstranski sistem za izmenjavo RGV (ang. 'Multilateral System of Access and Benefit - sharing' - MLS), ki omogoča olajšan dostop do RGV in pravično delitev koristi, ki izhajajo iz uporabe teh virov. Medtem ko ITPGRFA pokriva vse vrste RGV je večstranski sistem omejen samo na RGV iz 64 rodov oziroma vrst kmetijskih rastlin za pridelavo hrane in krme, ki so navedeni v Prilogi I ITPGRFA. Pogoji za dostop do akcesij v večstranskem sistemu in delitev koristi so podrobneje urejeni v Tipskem sporazumu o prenosu materiala (angl. Standard Material Transfer Agreement). RGV iz večstranskega sistema se smejo uporabljati ali ohranjati le za raziskave, žlahtnjenje ter usposabljanje za prehrano in kmetijstvo.

EVROPSKI KOOPERATIVNI PROGRAM ZA RASTLINSKE GENSKÉ VIRE

V Evropski kooperativni program za rastlinske genske vire (ang. European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources, v nadaljnjem besedilu ECPGR) je bil ustanovljen leta 1980 na osnovi priporočil programa za razvoj Združenih narodov, FAO in Evropsko združenje žlahtniteljev (ang. European Association for Research on Plant Breeding - EUCARPIA). V ECPGR sodeluje kar 40 evropskih držav. Glavni namen je sodelovanje pri dolgoročnem hranjenju RGV in sodelovanje pri izboljšanju njihove uporabe v Evropi ter pri pripravi skupnih tehničnih standardov in izmenjavi podatkov in izkušenj.

INTEGRIRANI SISTEM EVROPSKE GENSKÉ BANKE

Integrirani sistem Evropske genske banke (ang. European Genebank Integrated System, v nadaljnjem besedilu AEGIS) je bil ustanovljen leta 2009 v okviru ECPGR. Namen AEGIS je oblikovanje povezanega sistema za RGV v Evropi z namenom ohranjanja edinstvenih akcesij RGV, ki so pomembne za Evropo in so enostavno dostopne za žlahtnjenje in raziskave. Hranjenje *ex situ* akcesij, ki bodo skupaj oblikovale Evropsko zbirko poteka v skladu s skupnimi dogovorjenimi standardi kakovosti. Dostop do teh akcesij poteka v skladu s pravili in pogoji mednarodne pogodbe z uporabo Tipskega sporazuma o prenosu materiala.

EURISCO je spletni katalog *ex situ* RGV v Evropi v okviru ECPGR.

EUCARPIA

Evropsko združenje za žlahtnjenje rastlin (EUCARPIA) ima tudi sekcijo za genske vire, katere namen je izmenjava znanja in izkušenj med člani za izboljšanje hranjenja in uporabe rastlinskih genskih virov za hrano in kmetijstvo v Evropi.

Cilj sodelovanja z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV:

- aktivno sodelovanje Republike Slovenije v obstoječih mednarodnih omrežjih v skladu z letnimi programi dela.

Naloge:

- aktivno sodelovanje kuratorjev v delovnih skupinah ECPGR;
- sodelovanje v delovnih telesih Mednarodne pogodbe, Evropske komisije in Sveta kadar je to ustrezno v skladu z letnim programom dela;
- sodelovanje na drugih strokovnih srečanjih na mednarodni ravni.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- Obseg mednarodnega sodelovanja, ki je opredeljen v letnih poročilih.